

גיליון מס' 681

שנה 12

פרשת אחרי-קדושים, י"ב באייר תשפ"ה

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

אחרי מות שני בני אהרן (טז, א) - כתב הרשב"ם:
 "הזהיר את אהרן, שלא ימות כבניו על ביאת מקדש שלא בדת". ורמז לזה, שהתבות אחרי מות שני בני אהרן, ראשי תבות **שמו בא**, דהינו שלא יבוא למקדש בלי רשות. (מגדנות)

חז"ל אמרו, שנבדבד ואביהו שתינו יין נכנסו ולכן נצטוו אהרן ויין ושכר אל-תשת. ובספרים מובא שבקשו לדחק את הקץ, ומרמז בשם יין שהוא ראשי תבות נדחי ישראל יכנס, דהינו ששתית היין היתה דחיקת הקץ לכנס את נדחי ישראל. (זה השער)

וגורל אחד לעזאזל (טז, ח) - עזאזל ראשי תבות זה לעמת זה עשה אלקים, שנותנים לשטן את חלקו שלא יקטרג. (חיים ושלום)

ובל-אדם לא-יהיה באהל מועד בבואו (טז, יז) -
 אמרו חז"ל בירושלמי: "אפלו אותם שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד", והפנה למלאכים. ורמז לזה, שראשי התבות ובל-אדם לא-יהיה באהל מועד בבואו, הן **צ"א**, כמנין מלאך בדיק. (מגדנות)

כיי-ביום הזה יכפר (טז, ל) - כתבו בספרים,
 שראשי התבות הן **כפיה**, לרמז שהבכיה מועילה כדי שהתפלה תתקבל, שכן שערי דמעה לא ננעלו, ובפרט ביום הכפורים. ועוד רמז לזה, שסופי התבות בגימטריה **ימהר גואל**, שעל ידי התפלה והבכיה ימהר הגואל לבוא לנצלנו. (מגדנות)

אשר יצוד ציד חיה או-יעוף (יז, יג) - כתב רש"י:
 "אין לי אלא ציד. אוזין ותרגולין מנין? תלמוד לומר ציד מכל מקום". ורמז לזה, שהתבות **אשר יצוד ציד חיה או-יעוף**, בגימטריה ואלו גם האוזין ותרגולין. (מגדנות)

אשר יעשה אתם האדם וחי בהם (יח, ה) - אתם
 נכתב חסר וא"ו, אותיות **אמת**. לרמז, שמי שעושה את כל מעשיו בדרך **אמת** ומודה על האמת, אז יזכה להיות 'וחי בהם' ויאריר ימים בטוב ובנעימים. (אהבת ה')

ספורים בפרשה

לא-תליון פעלת שכיר אתה עד-בקר (יט, יג)

בערב שבת אחד סמוך לחשכה, ראו פתאום בני ורשה את ה"חפץ חיים" הולך במהירות בסמטאות העקלקלות שבירפתי העיר. היה להם הדבר לפלא, מה לרובם של ישראל ברחובות נדחים אלו ובפרט בשעה כה דחוקה של ערב שבת קדש. לאחר מכן נודע, כי אחד מפועלי הדפוס שעבד בהדפסת ספריו של ה"חפץ חיים", לא היה בשעת תשלום השכר, וכדי שלא לעבר על המצוה של "ביומו תתן שכרו" ועל הלאו של "לא-תליון פעלת שכיר", חקר אצל הפועלים על מקום מגוריו של הפועל הלו, ונחפו לביתו עם זמן הדלקת הנרות, כדי לפרע לו את חובו טרם תשקע השמש.

ואהבת לרעך כמוך (יט, יח)

עקר משנתה של כלם היתה מדת "ואהבת לרעך כמוך", מתוך אהבה אמתית בין איש לרעהו, דאגה לטובת הזולת ומחשבה על כל-צרכיו הרוחניים כמו הגשמיים. ספר פעם רבי משה רוזנשטין, שלעתיד התמנה למשגיח ישיבת לומז'א, כי בצעירותו בשהגיע לראשונה לישיבת כלם, נכנס בביתו ובהפסד, לפליאתו נגש אליו מיד בחור אחד, האיר לו פנים כשהוא מקדמו בברכת ברכים הבאים, ומיד התענין אצלו אם יש לו מקום ללון ולאכל ושאר צרכיו. התפלל רבי משה אל מראה חביבותו של הלה, ואמר לעצמו כי פנאיה הלה הוא אחד ממכריו, אך למרות שנשא להתאמץ להזכר מי הוא הבחור הלו, לא עלה הדבר בידו. לא עברו רגעים רבים, ושוב נגש אליו בחור נוסף, וגם הלה התענין אצלו אם הכל פשוטה אצלו, ושוב היה נראה לו כי גם הלה הוא ידידו מן העבר, אך שוב לא הצליח להזכר במי מדבר. רק כאשר חזר המחזה על עצמו פמה פעמים, הבין רבי משה כי כל אורח חדש מתקבל כך בישיבה, באהבת ישראל אמתית.

רבי מרדכי דב מהורונסטין, חלה פעם בגבו, ולאחר שדרש ברופאים החליטו הלו כי יש צורך לצר את צור גבו בשפוד רותח, כדי להעלות לו ארוכה. באותם ימים, נהגו הרופאים למדד את עצמת החם של שפוד המתכת הלוהט שהונח על הזקוק לרפואה, על-ידי הרגשת האדם עצמו, והיו להם שלש דרגות של חם. בדרך כלל היה המטפל נרתע כבר בדרגה הנמוכה של החם, אך לפליאת הרופא לא הגיב הצדיק, שסבלנותו היתה לשם דבר, גם כאשר העלה את החם לדרגה השנייה והשלישית. מרב התפעלות מכלל הרופא לעצמו בהשתאות: "איני יודע אם הוא מלאך או שד"! שפתו של הרופא היתה רוסית, ומכיון שהצדיק לא הבין את דבריו בקש מהסובבים להסביר לו את דבריו של הלה, וכשמסרו לו את השתוממותו של הרופא, אמר רבי מרדכי דב: "אמרו לו, שבאשר בא לפני יהודי ובדין פתקה בו הוא מספר שהוא זקוק לישועה, ואין בכחי להושיעו, הדבר פואב לי הרבה יותר מהשפוד הרותח הזה, אך מכרח אני לשתק".

אהבת ישראל מפלאה, היתה נטועה בלבו של רבי בן-ציון אבא-שאול לכל אחד מישראל. פעם אמר לתלמידיו, שאינו מסגל להבין כיצד אפשר לשנא אדם מישראל, והתבטא: "כאשר אני רואה יהודי מתפלל או לומד בבית הכנסת, מתמלא אני באהבה עזה עד שאני רוצה לחבקו ולנשקו".

היה היה

גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל

סוחר ממלח היה ר' משה חיים וההצלחה האירה לו תמיד פנים. הוא הרויח הון רב בעסקיו ונעשרו גדל מיום ליום, אלא שבבת אחת התהפכה הקערה על פיה, עסקיו צללו תהומה ועד מהרה עמד לפני שקת שבורה כשוכיסו אין פרוטה לפורטה. כשכלו כל הקציו, החליט הנגיד לשעבר לחלות את פני רבו הקדוש, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, ולבקש ממנו עצה ותושיה.

האזין הצדיק לדבריו בכבד ראש והשתתף בצערו של האיש שלפנים היה עשיר מפלג ועתה הוא חסר כל, ולאחר ששקע בהרהורים נענה ואמר: "שמע נא ר' משה חיים. לא מצאתי לך עצה אלא שתפוש שטר הגרלה ומכאן תבוא הישועה".

כסוחר ממלח עפל ר' משה חיים במהירות את הדברים והבין, כי כבר עתה הוא זכה בהגרלה, שכן הבטחה כזו מפיו של הצדיק שדבריו לא שבים ריקם, לאו מלתא זוטרתא היא, אלא שהוא מהר להקשות: "רבי, יודע ומאמין אני בנדאות, שהבטחת הרבי תתקיים בי. אך דואג אני שמא יתעכב הדבר לזמן ארוך, ואני נמצא עתה במצר, שכן הנושים מעיקים על צארי ודורשים את שלכם, ובינתיים הגיעה גם בתי לפרק 'האשה נקנית' וצריך אני להשיאה". הניח רבי לוי יצחק את דעתו של האיש ואמר: "מברך אני אותך, שתקבל כסום גדול טרם תזכה בהגרלה".

כחסיד נאמן, יצא ר' משה חיים בחץ מקשת ממעונו של הצדיק, ואי-רץ אל דוכן הפיס הראשון שנקרה בדרך, שם רכש פרטים פיס להגרלה הקרובה והמתין בדריכות לבאות. בדרך חזרה לביתו, נטה ר' משה חיים לעת ערב אל אחת האכסניות שבדרך, ובקש ללון את הלילה באחד מחדרי הבית, טרם ימשיך במסעו הביתה. עודו מתכוון לעלות על יצועו, ולפתע נכנס אל האכסניה פריץ נכבד ועתיר נכסים, שאופני מרפכתו נשברו והוא נאלץ לחפש אכסניה קרובה, עד שיעלה בידי משרתיו לתקן את התקלה. מובן מאליו, שבעל האכסניה קבל את הפריץ בכבוד גדול ופנה בעבורו את חדרי הלינה הטובים ביותר שבביתו, ואף ערך בעבורו שלחן ערוך עם מיטב המאכלים.

אשמורת עיניו של הפריץ נעצמו כמעט מרוב עיפות בעודו מסב אל השלחן. בקשי הוא גרר את רגליו אל המטה המצצת, ומהר מאד נפל עליו תרדמה עמוקה, אלא שהשנה היתה טרופה וגדושה בחזיונות שוא וחלומות שהטרידו את מנוחתו. והנה הוא רואה את עצמו בחלום, כיצד הוא אוהז בידיו את פרטים הפיס של ההגרלה הגדולה המתכננת להתקיים, אולם פרטים אינו עולה בגורל; ואילו היהודי הפשוט שעומד לידו, שאף הוא אוהז בידו בפרטים פיס דומה, זוכה וגורף את הפרס הגדול ביותר שמקנה לו עשר רב. מבית הפריץ בפניו של היהודי שנגרף בחלום, והנה הוא מנלה כי יהודי זה אינו אלא שכנו באכסניה, ואף הוא כמותו מתארח בלילה זה במקום.

הפריץ התעורר בבהלה והביט סביבו. רגעים ארבים מצמצו בעיניו, עד שהבין כי כל מה שראה אינו אלא חלום, ובפרעה בשעתו חזר לישון, אך גם בו התקיים "ויחלם שנית", ושוב הוא רואה את דבר החלום ואת הפרטים הזוכה שנמצא בידיו של היהודי האוהז. הפעם הבין הפריץ שהחלום אינו חלום שוא, והוא הזעיק מיד את משרתיו לתור אחר יהודי שמתאכסן בבית המלון ולהביאו לפניו. על נקלה, גלו המשרתים את ר' משה חיים שישן שנת ישרים, והם הקיצוהו והביהלוהו אל הפריץ שנסה להסביר לו פנים.

"האם רכשת פרטים פיס?" שאלו הפריץ וכשהיהודי השיב בחיוב, חנף אליו חיוך מזוף ואמר: "גם אני רכשתי פרטים דומה, הבה ונחליף בינינו". נבהל ר' משה חיים לשמע ההצעה, כי היטב זכר את ברכת הצדיק מברדיטשוב על הזכיה שעתידה לכל בידו, ולמרות הפחד והמואז סרב בתקיפות להצעתו של הפריץ. הלה נמלא חרון אף והציע לר' משה חיים אלף זהובים בתמורה לשטר, אך כשהמשיך לסרב, צוה למשרתיו להוציא ממנו את השטר בכח, ולאחר מכן זרק הפריץ לעברו את הפרטים שלו עם חפיסת שטרות בערך של אלף זהובים.

שבור ומדקא חזר ר' משה חיים לחדרו, כשבידו שטר הפיס של הפריץ וסכום הכסף. הוא הבין כי הפסיד את ברכתו של הרבי לזכות בהגרלה הגדולה, אך הצדיק עליו את הדין. "לפחות אוכל להתחזיר מקצת מהחובות המעיקים עלי ולהשיא את בתי" חשב, אך את מה שארע בפעל, לא העלה ר' משה חיים על דעתו. פרטים ההגרלה שהפריץ מסר לו, זכה בגורל פסכום הגבוה ביותר, ור' משה חיים התעשר בבת אחת והפך לגביר עצום.

עם קבלת הכסף הרב, מהר ר' משה חיים ברידיטשובה ובפנים קורנות מאשר, ספר לצדיק על זכיתו הגדולה בברכתו. "דע לך", אמר הצדיק, "שראיתי את מלך בבי רע ולא נותרה בידי הברכה אלא לשלח את בעל החלומות לדבר על לב הפריץ שיחליף את השטרות, שכן ראיתי שפרטים של הפריץ הוא שיזכה בגורל ולא שלך. ואת אלף הזהובים קבלת, כבקשתך, והווחת עוד בטרם תבוא הישועה הגדולה".

מאזרות

רבי יוד טברסקי מטולנא זצ"ל
ליום ההולולא ר' באר תרמ"ב

בנו הששי של המגיד רבי מרדכי מטשונביל, ונקד רבי דוד ליקס תלמיד הבעל-שם-טוב. נולד בעת תחנת אחותו עם נכדו של הרבי ר' ברוך מן'בוז', שכבד בסנדקאות בשעת הברית שלו, וכששמע את התנוק בוכה אמר שהוא בוכה כמו חכם. כשגדל, היה נכד בחכמות היתרה, ונדע במדת השמחה ובלשונו השנונה. נשתחרר ממנו תשובות מחדדות וקולעות, אולם פעם התבטא ואמר: "ויברך דויד אתה", לאמרו של-דבר היה דוד מברך את-הקב"ה, אך לעיני כלי-הקהל ויאמר דויד - הקהל חשב שאין כאן אלא אמירה נאה ותו לא... פעם ישב אצלו עשיר מפלג ושוחח עמו שעה ארוכה, אחריו נכנס עני והרבי ברכו בקצרה ופטרו לשלום. התאונן העני ושאל: "יכי משוא פנים יש כאן?" חיד הרבי ואמר, "חס ושלום, אלא שעליך נכר מיד שאין הפרוטה מצויה בכיסך, אך עם הראשון נאלצתי לדבר ארפות כדי לגלות שאינו אלא עני ואביון כמותך... בדור הקודם התגורר באנגליה וקן מפלג אחד בשם ר' גרשון שורץ, שנפטר בגיל מאה ואחת עשרה שנה. פעם ספר, כי זכה לאריכות ימים בברכת רבי דוד מטולנא, שכן בהיותו כבן שש נפלה שאלה בספר התורה של הרבי, והוא בקש ממנו לנסות לקרא בו, כפי ההלכה. הילך קרא בראוי, והרבי שמח מאד על שפטר התורה המקיח שלו נותר בבשרותו, ומר שמחתו אמר לו: "אתה הסבך לי ענן ונתתיו, ולכן אברך אותך שיהיו לך חיים טובים ובריאים ואריכות ימים", ובכל-ימיו לא נזקק לרופאים.

יוסיף דעת

על הפסוק בפרשתנו: "ולא יזכרו עוד את-זבחיםם לשעורם" מפרש רש"י: "לשדים, כמו ושיעורם יידקו שם". את השדים מכנים חז"ל בשם מזיקים, ואמרו שיש להם כנפיים כמלאכי השרת וטסין כמוהם מסוף העולם ועד סופו ויודעים מה שעתידי להיות, אך אוכלים ושותים, פרים ורבים, ומתים כבני אדם. בשו"ת מר"ם מירונבורג מובא, שהשדים נבראו בערב שבת עם חשיכה, וכשהגיע ללילגים לא רצה ה' לחלל את השבת וברא להם רגלים של תרנגול, דהיינו שהשד אינו מין בפני עצמו אלא מין אדם שלא נשלם לגמרי, וכן מובא במדרש שברא את נשמתם וכשברא לברוא את גופם קידש השבת ונותרו רוחות ללא גוף, והרע"ב מביא דברים אלו באבות. הרמב"ם כתב, שהאדם מורכב מד' יסודות והשדים מב' בלבד. רבנו בחיי כתב, שהשדים נחלקים לשלושה חלקים. יש מהם שוכנים באוויר בגלגלי היסודות והם מביאים חלומות לאדם, יש ששוכנים באדם ומחטיאים אותו, ויש ששוכנים בתהומות ים, ולאמלא ניתנה להם רשות לעלות היו מחריבים את העולם. הרמב"ם במורה נבוכים חלק על מציאות השדים וכתב שאינם במצא, אולם הגר"א כתב עליו בחריפות: "הוא נמשך אחר הפילוסופיה הארורה" (במהדורות הבאות הושמטה המלה 'ארורה'). בשם הישועות יעקב מובא, שרבי אברהם בן הרמב"ם העיד על אביו שהאמין במציאות השדים, והנכתב ב'מורה' אינו מהרמב"ם עצמו, ויש מסבירים שדברי הרמב"ם הם על זמננו אולם בזמן חז"ל היו שדים. באור זרוע כותב בשם מורו רבי יהודה החסיד, שהשדים מאמינים בתורה ועושים כל מה שאמרו חכמים, אולם רש"י בעירובין כתב על יוסף שידא שלא היה שומר שבת. בסוכה נאמר 'התוקע לשד יצא', ורש"י בראש השנה כותב, "וביסודו של מור רבי יצחק בן יהודה ראינו, התוקע לשד להבריח רוח רעה מעליו", וכן מובא במנחת קנאות, שמבהילים את השד בקמיעין ובלבשים ובתקיעות. יש שד שנולד מאדם שנשא שדה, כמו הורמין בן לילית המובא בבבא בתרא.

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

כי קדוש אני - פרוש לצד שיש מאמרו ויתברך בתורה שעם בני ישראל הם דבוקים בהקב"ה דביתו ואהם הדבקים וגו' ועל ידי עבדיו הנביאים כתוב לאמר וגו' בן הדבקותי אלי את כל בית ישראל, משנה בא הקב"ה בטענה הנשמעת ואמר קדשים תהיו, והטעם כי קדוש אני, ואם תאמר ומיילתכן אתי הכר? לזה אומר ה' אלוקיכם, כאן רמז השקט שבינה בדבקות לה, כאמור בפסוק ואתם הדבקים בה' אלוקיכם:

והתקדשתם והייתם קדשים - יצו ה' שיהיו נזטים אל החיית הקדשה, ובה הוא מבטחם שיהיו במקדש מלאכים הנקראים קדושים וכו', והוא אומר והייתם קדשים, ותמצא שאמרו ז"ל בפסוק קעת ואמר ליעקב וגו' כי המלאכים יהיו עומדים בשורה החיצונה וישראל בגנים, ושואלים מלאכי אלוקים לעם קדושו מהיפעל אל, נמצאת אומר כי קדושו במקום המלאכים הם ישראל, והורו הכתוב ופרש הדבר שבו יתקדש, ואמר וישמרתם את חקתי, פרוש תשמרו מצות לא תעשה, ותקיימו מצות עשה, בזה אני מקדשכם, כי על ידי זה שם הו"ה מתגלה עליו ובה מתקדש, ובמו מה שכתוב בזה כי האידך שבו עושה מצוה, שורה עליו שם הו"ה הרמז תבנת מצוה: והייתם לי קדשים וגו' - טעם אומר לי, ויתברך על ידיך אומרים ז"ל, אל יאמר אדם אי אפשר בכשר חזיר וכו' אלא אפשר ואפשרי אלא אבי שבשמים וכו', והוא אומר והייתם לי קדשים שתהיו פרושים לי לשם מצוה ולא לצד תעוב הדבר הנאסר, וכו'. ואומר כי קדוש אני ה' וגו' נתן טעם למצוה זו... והענין עצמו של פרישות ישראל מן העכו"ם הוא הדבר עצמו של פרישתם מן הבהמה טמאה. ברור ה' אשר הבדילנו מן הטמאים, מאדם עד בהמה עד עוף השמים:

דברי הימים

בי"ד באייר הקריבו את הפסח השני במדבר. בשנת ג' הקריב חזקיה המלך את הפסח בשמחה רבה, ונמשכה השמחה שבעה ימים עד כ"א באייר.

בט"ו באייר ב'תמ"ח, כל המצות שהוציאו בני ישראל ממצרים ולמחרת התחיל המן לרדת לבני ישראל במדבר, בשנה הראשונה ליציאתם ממצרים.

בי"ז באייר, גירש טיטוס את היהודים מהחומה החיצונה, אולם המלחמה המשיכה מבין החומות הפנימיות, עד חורבן בתשעה באב ונחלת"ח.

י"ח באייר הוא יום הילולת התנא האלוקי רשב"י, והמונים עולים על ציונו בהר מירון. ביום זה פסקו תלמידי רבי עקיבא למות.

בי"ח באייר, נפטר הרמ"א, רבי משה איסרלש, ונטמן בקראקא. בטעות כתבו עליו שנפטר בן ל"ג בשנת של"ג ותלו בכך בוקי סריק, והאמת שהיה בן יותר מחמישים ונפטר בשנת של"ב.

בי"ט באייר שנת ה'נ"ג נפטר המהר"ם מרוננוברג בבית הכלא, אחר שנאסר במלשינות בד' בתמוז ה'מ"ו. הוא לא ניתן לקבורה עד ד' באדר שנת ה'ס"ז, לאחר שהנדיב ר' אלכסנדר זיסקינד ב"ר שלמה וימפו, שחררו בהן רב שהיה כמעט כל רכוש, ונקבר בסמוך לו בבית החיים העתיק בוורמייזא לאחר פטירתו ביהכ"פ ה'ס"ח.

בכ' באייר ב'תמ"ט, בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים, נעלה הענן מעל משכן העדות, וייסעו מהר ה' דרך שלוש ימים וארון ברית ה' נוסע לפניכם. בני ישראל עזבו את הר סיני לאחר שחננו שם כמעט שנה שלימה, מר"ח סיון שעבר.

לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדו

מוניש החיט', כך בנו בלם את מוניש'ל מאפטא, אולם לאמתו של דבר רחוק היה מוניש מהכנוי המכבד חיט'. אמנם ידי אמונות היו במלאכת החיטות, ואלו היה מזלו שפיר יותר, היה ודאי יושב בתנות מרוחת ומוציא תחת ידי מחלצות פאר, אולם מחמת שביש גזא היה וההצלחה ממנו והלאה, נותר מוניש עני מדא וחסר-כל. את רב זמנו בלה מוניש בתפירת טלאים על-גבי בגדים ישנים ובלויים שתושבי אפטא הפקידו בידיו, והוא השקיע את מיטב כוחותיו ומרצו כדי להשביע את רצון לקוחותיו. מדי פעם, כאשר מחסורו ועניו העיקר עליו לבלתי נשוא, היה חומק אל ביתו של רבה הנערץ של אפטא, הלא הוא בעל "אוהב ישראל", ושופך בפניו את לבו ומרירותו. בעיניו אוהבות היה הצדיק מבית בו, מאזין לדבריו ומשתתף בצער, ומחזקו בדברי אמונה ובטחון. מוניש היה יוצא ממנו מעד ומחזק, ועל פניו המכרזמים התפשטה ארשת של אדם בוטח המקנה לטוב.

באותו ערב, בו נכנס מוניש החיט אל הצדיק מאפטא, שרתה השמחה על פניו, לשם שנוי. הרב חש מיד בשנוי מצב רוחו, ועוד בטרם הספיק לתהות על פשר השנוי שחל בו, החל מוניש לספר בלהט: "רבי, הקב"ה האיר סוד-סוף את מזלי. הפריץ הגדול שבמחוז אפטא, מבר את אחזתו הגדולה שמחוץ לעיר, ואדון חדש ובלתי מבר השתקע בה. ובאיזה חיט בחר האדון החדש, לשם תפירת כל מחלצותיו ובגדי בני ביתו ועבדיו? במוניש החיט! ועכשו פרנסתי מבטחת בסיגתא דשמיא למשך פמה שנים". עברו ימים לא רבים, ומוניש שב אל הרב פשעל פניו מעיבה עננה קלה. "שמעיה שמעתי", אמר מוניש אל הרב מאפטא. "כי האדון החדש אינו אלא יהודי מומר, שלמרה הצער זנח מאחוריו את התורה והמצוות, והלך לחצב בארות נשברים, אולם מפלל שמועה לא יצא הדבר". האזין הרב לשמע המידע החדש, ולאחר שהרהר מעט בקש ממוניש לבדק את הענין הדק הטיב, ולהביא לפניו את תוצאות בדיקתו. לא בקלות הצליח מוניש להגיע אל הפרטים המדויקים, אך לאחר חקירה ודרישה, היה ברור לו ללא ספק, כי אדון האחוזה הגדולה הוא אכן יהודי מבטן ומלדה שהמיר את דתו, ורמקא לצלן. "דע לך", אמר ה'אוהב ישראל' למוניש החיט בקול החלטי, "כי עליך להשמר מעתה ואילך באסור החמור של שעטני. מבקש אני מקדש בכל לשון של בקשה, שלא תתפר לאציל שום בגד או כסות שיש בהם חזי צמר ופשתים יחדו, ואף אם יעלה לך הדבר במשרתך ותותר שוב בלי פרנסה ראויה". דבריו של הרב היו קדושים בעיניו של מוניש, שנתן בתמימות ובאמונת חכמים צרופה, והוא גמר אמו לעמד בנשיון בהצלחה.

לא ארכו הימים, והנשיון נערם לפתחו של מוניש החיט. היה זה באחד מבקוריו בארמונו של אדונו, והלה מסר לו גליל גדול של אריג משבח ויקר-ערך, אותו רכש בעיר רחוקה שספרסמט היתה בבדי התפירה המשבחים שבה. "הכן לי מבר זה בגד מפאר ומרשים", בקש האציל, "שכן יום הלדתי קרב ובא, וחפץ אני לערף בו נשף גדול לכל חברי האצילים, ולהרשים אותם בגד היפה שעלי". מוניש לא נזקק לבדיקה מעמיקה כדי לגלות, כי הבד החדש נגוע פלו בשעטני, מבלי שום אפשרות לתקנו. הוא נקלע למבוכה וסערת נפש, אולם תמחו עמדה לו והוא החליט לעמד איתן בצור חלמיש ולא להכין את הבגד, ויהי מה. עברו ימים וחלפו מספר שבועות, ולפליאת האדון לא בא אליו החיט היהודי עם הבגד החדש למדידה ותקונים סופיים. מפיון שמועד הנשף הלך והתקרב בצעדי ענק, שלח האדון לזמן לפניו במהירות את מוניש, וכששמע שהלה כלל לא התחיל במלאכה, בערה בו חמתו. "מדוע אתה מהתל ביי? שאל בפנים סמוקות, וכשמוניש ראה כי כלתה אליו הרעה, אמר בקול רועד: "הקולר לא תלוי בי, אלא ברב של אפטא. הוא צוה עלי שלא לתפר לך את הבגד, שכן יהודי אתה ואסור לך ללבש בגד שעטני שיש בו בלאים". התשובה הלא צפויה, הביאה את האדון במבוכה, והוא עמד ומרמה בשתיקה עמוקה. "קח אותי אל הרב", אמר האדון בקול רך, ומוניש כבש את פליאתו בלבבו אל מראה השנוי הגדול שהתחולל מול עיניו, והתלון אליו אל ביתו של ה'אוהב ישראל". "מדוע צויתם על מוניש שלא לתפר לי את בגד הכלאים?" פתח האדון בשאלתו, מיד עם הכנסו אל הרב מאפטא. "הבה ואסביר לך", אמר לו הרב במאור פנים. "חכמינו זכרונם לברכה אמרו, שאף-על-פי שחטא - ישראל הוא. ואין הפונה רק ביהודי שנכשל בחטא מסים, שכן ודאי הוא שהוא נותר בן-ישראל, אלא הדברים אחרים אף באדם שחטא בישראל שבו, דהינו שהמיר את דתו וזנח את יהדותו. גם אדם כזה עדין ישראל הוא ומקובל במצות. ומפיון שיהודי אתה, לכן נזרתי על החיט שלא יכשיל אותך חליה בחטא חמור של שעטני".

האדון נותר לשבת במאבן, אולם לפתע פרץ בבכי מר והוא החל לפתע לדבר בשפת היהודים ופנה ל'אוהב ישראל' בקול רועד: "לא ידעתי עד כמה התורה אוהבת כל אחד מישראל, ואפלו לאחר שהשתמד ופנה ערף לדת ישראל, עדין מכנים אותו בשם ישראל ומבקשים לאמצו אל חיק העם היהודי. אלו ידעתי זאת בעודי יהודי פשר, לא הייתי מתרחק מרחק כזה גדול מצור מחצבתי". הורה לו הצדיק מאפטא דרך תשובה, פשהא מעיץ לו לעקר לארץ אחרת, ולאחר זמן קצר הפתעו בני המחוז לראות כי האחוזה נמכרה שוב לאציל אחר, והאדון החדש שזה מקרוב השתקע בו, נעלם מן המקום. מעטים ידעו את הסוד, כי האדון שב לבוראו ונעשה בעל תשובה גמור ויהודי פשר. ♦

מטעם

לא תגנבו (יט, יא)

תבת לא בטעם טפחא המפסיק, והיא מפקקת מתבת תגנבו. אמר פעם בעל "התניא", כי רמז יש באן דרך צחות, כי במלי דשמיא מטר לאדם לגנב את דעת יצרו ולרמותו, ומטר לאדם לעשות מעשים טובים בסתר ולגנב את דעת הבריות. וכן מספר עליו, שבשעה שהיה לומד עם רבי אברהם 'המלאך', בנו של המגיד ממזריטש, היה מוזי לאחור את מחוזה השעור, כדי שיוסיף ללמוד עמו שעות נוספות יותר מהרגיל. (שבחי הרב)

התבות לא תגנבו בטעמי טרחא אתנהתא. רמז יש באן לנפסק בהלכה, שאסור לאדם לגנב מחברו אפלו על-מנת להחזיר לו, כי אסור לגנב לשני אפלו מעט טרחא ואנהתא. (תפוח חיים)

הריטב"א מביא בשם בעלי התוספות, שאסור גנבת דעת מגוי אסורה מן התורה. וראיה לכך מטעמי פסיק זה, שהתבות לא תגנבו בטעמי טפחא אתנהתא, והן מפרדות מהמשך הפסוק לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, ששם הכונה רק בירושאל שנקרא עמיתו ולא נכרי. (הריטב"א בחולין)

לא יתעשו עול במשפט במד"ה (יט, לה)
תבת במד"ה בטעם זקף גדול, כי מי שמקפיד על משקל מדק ומדק נכונה, וזכה לזקיפות קומה ויציאה בכל מסחרו ומשלו ידו. (מנחת אברהם)

מדגש

על הפסוק שבפרשתנו "בקרת תחיה", מפרש רש"י שהוא לשון בקור, שעל בית-דין לבקר ולחקר את הדבר. אולם הרמב"ן תמה על-כך, שהרי ברור הדבר שיוחקר הדבר ולא ימיתו אדם בחנם, ולכן הוא מפרשה מלשון הפקר המתחלפת עם הבקר, ומזכיר את המשנה בפאה "הבקר לעניים הבקר", ומוסיף: "ובן בכל-מקום במשנה הלשון בבית". ורבים תמחו, כי רק שתי פעמים מובאת מלה זו במשנה בבית, ושאר הפעמים בפ"א. יש שכתבו שכוונתו למשנה שבתלמוד ירושלמי, אך כי גם בירושלמי משקלים מוזכר בפ"א. רבים אחרים כתבו, כי ברמב"ן היה כתוב בראשי תבות "ובן בכ"מ", דהיינו בכמה מקומות, והמדפוס פתר בטעות את ראשי תבות "ובן בכל מקום". לפי רב סעדיה גאון, הבקרת היא מלשון בקר, שהיו מלקים את החוטא ברצועה של בקר.

ממלך

פעם נודע לרבי איזיל חריף, רבה של סלונים, כי אחד השוחטים בעיר, הנו קלדיעת המזלזל בדברי חכמים ודש בעקביו בעברות חמורות, שלח רבי איזיל וזמן לפניו את השוחט, וגור עליו כי מחיים והלאה לא ישחט יותר בהמות אלא רק עופות. תמה הלה על הנזרה המשנה, ורבי איזיל הסביר בחייו: "הרי אמרו חז"ל במסכת סוטה, שהחוטא משול לבהמה. יוצא אפוא שאתה נחשב לבהמה, ואם תשחט בהמה אחרת, הרי עובר אתה על מה שנאמר בפרשת קדשים 'לא תשחט עדים רעו', ולכן נזרתי עליך שלא תשחט בהמות אלא עופות..."

בתקופת גלותו של הגר"א מוילנא, הגיע פעם לעיר אחת והתישב ללמד בבית הכנסת, מבלי שמישהו יכירו. בערב, פנה אליו רב העיר והזמין לסעד בביתו, ולאחר מכן הציע לו מטה ללון. באותה עת שרר קר עז ברחובות העיר, וכשהרב הציע לאורחו את מטתו, כסה אותו בכסת עשויה מעורות כבשים, כדי להתחמם בה מפני הצננה. ישב הרב ושקד על תלמודו, ולפליאתו ראה כי הכסת נשמטה מעל-גופי האורח, והוא פנה לכסותו שנית. הדבר נשנה כמה פעמים, עד שהוא תמה בפני אורחו על-כך, ובקש ממנו שלא לבטל את תלמודו ולא יאלץ לכסותו שוב ושוב. נאלץ הגר"א לגלות את מסתרי לבו, ולחש למאורחו בשפה רפה: "חושש אני מפני שעטנז, לפי דעת הרמב"ם ז"ל". לא רגז הרב על האורח לרגע ועל חמרותיו התמוהות, אלא הביא כסת אחרת וכסה בה את האורח, והוא התישב עם האדרת שעליה חנה האורח את דעתו שקרא נגועה היא בשעטנז, ובמשך שעה ארוכה ישב ופרס את כל התפרים שבה ובדק היטב לראות את החוטים ממנה נתפרה. התפעם הגר"א מארץ רוחו וענותנותו של הרב, וכשהיה חוזר ומספר ספור זה, היה מצוין את מעלתו הגדולה ומדותיו התרומיות. בכך שקבל את דבריו של אורחו הבלתי מפר, ועל-אף שדעתו של הרמב"ם בענין זה לא נתקבלה להלכה, עשה הרב את כל אשר ביכולתו כדי להפסיק את דעתו של האורח, מבלי להביע תרעמת כלל.

רבי חיים מבריסק נודע בחמרותיו הגדולים, אולם כל זה נגע רק לעצמו, ואילו לגבי אחרים היה מקל, ובפרט למי שאינו בקו הבריאות. פעם חלה אחד מבאי ביתו, והכרחו להסיעו לירושלם כדי לדרש ברופאים. רבי חיים בעצמו התלנה אליו, ומיד כשהגיע אל רציף הרכבות, הגיעה רכבת מיוחדת ומהירה שבה היו שתי מחלקות בלבד. רגיל היה רבי חיים, לשבת בנסיעותיו במחלקה השלישית הפשוטה, בה ישבו ההדיוטות, אולם מחמת פקוח נפש לא רצה להשתהות אפלו רגע אחד, ולכן עלה על הרכבת ונכנס אל המחלקה השנייה. אולם כל משך הנסיעה, שארוכה כשש שעות, לא ישב אפלו רגע אחד, אלא עמד על רגליו. חושש היה שקרא הרפוד שעל-גבי הספסלים ברכבת, נגועים בשעטנז, ולכן החמיר על-עצמו למרות הטרחה הגדולה.

במקהלות החסידים, נזהרו מאד מלבישת בגדי צמר, כדי שלא להפשל בעון השעטנז. החיד"א מספר, כי בהגיעו לארץ ישראל, פגש את תלמידיו הבעל-שם-טוב שעלו לארץ הקודש, ובראשם שני חכמים "המתקדשים ומטהרים בהורי הדרים, ועין רואה הגי מאני דרבנן מפה רגל ועד ראש, לבושי משי, ואבנאיהו להו לרבנן מה מצוה היא זו, ואמרו רבנן כי לדעתם חוטי פשתן מעורבים בכל בגדי צמר והיו חשש כלאים".

רבי מאיר מפרמישלאן היה מחמיר מאד בענין לבישת בגדי צמר, מפני שחשש מתערבת פשתן והפשלות באסור שעטנז. פעם אמר לחסידיו, כי היצר הרע מניח את עצמו לארץ ולרחב, כדי להכשיל יהודים בעון שעטנז, ובקש מהם להבטיח לו, כי לפחות בשעת התפלה לא ילבשו בגדי צמר. היטב ידעו משחרי פניו, כי אין דעתו נזקה מלבישת בגדי צמר, ולכן היו מקפידים ללבש בגדים הנקיים מצמר טרם בואם אליו. לעתים רבות היה מבטיח ברכות מפלגות ליהודים שבאו לפניו, בתנאי שישקרו בכל עת מלבישת בגדי צמר, ולא רק בעת בואם לפניו.

על רבי שמואל אהרן יודלביץ בעל "מעיל שמואל", ספר רבי ישראל יעקב פישר, לימים ראב"ד ירושלים, כי פעם ראהו מגיע ליישיבת "עץ חיים" ולפניו התנודדו כמה אנרכים ששוחחו ברגש ולהט. הבין מהם רבי שמואל אהרן, כי שמועה מהלכת על כי בבגדים רבים נמצא שעטנז, ומיד כששמע על-כך פשט את בגדו על-אתר. כדי שלא יפשל אף לא לרגע באסור החמור של כלאי הבגד. בהזדמנות אחרת הגיעה לאוזניו השמועה, כי יתכן שיש חשש שעטנז ברפוד בסאותיו, ומיד נטל סכין והוריד את כל הרפוד שעל הכסאות, בלי להתעכב רגע אחד.

רבי חיים דוד דוקטור, שכב פעם על מטה אחת לנוח, ולפתע התגלה אליו רבו רבי דוד מללוב, שפבר עבר לעולם שכלו טוב, והזהירו כי במטה יש שעטנז. מיד ירד מהמטה, וכשבדק את החוטים, ראה כי באמת היו בו חוטי צמר ופשתן יחד, והודה לה' שנצל מהעון החמור הזה.

בערב ימיו של רבי אריה ליב הכהן הלוך מסטרי בעל "קצות החושן", שכב במטתו בחלשתו, ותלמידיו שמשוהו בנאמנות ובמסירות. ספר אחד התלמידים, כי פעם סיע לרבו בלבישת בגדיו, ובאשר בקש להלביש לו את גרביו, הזדעזע הרב, ולמרות חלשתו שאג בקול: "זה דוקר, זה דוקר!" נבהל התלמיד, ונסה לבדק שקרא נתחבו קוצים בגרבים, אך גם לאחר שהפך את הגרבים לצדם השני, לא מצא בהם דבר, אולם הרב המשיך לטעון בתקף כי בגרבים דוקרים אותו. פקח היה התלמיד, ועד מהרה הסיק כי אין הדברים פשוטים, ובדואי חש ה"קצות" בנשמתו הזכה, כי הגרבים נגועים בשעטנז, ואמנם לאחר בדיקה קצרה גלה התלמיד כי בגרבים נתפרו חוטי צמר ופשתן יחד, ועמד משתומם אל מול קדשתו הגדולה של רבו שחש מיד באסור החמור.

האדם צריך לקיים את המצוות, לא רק כפאשר הוא מגיע לעת זקנה ואין בו כח לחטא.

אלא גם "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", כשהוא עדיין חי, צעיר ומלא חיים. (רבי מנחם מענדל מקוצק)